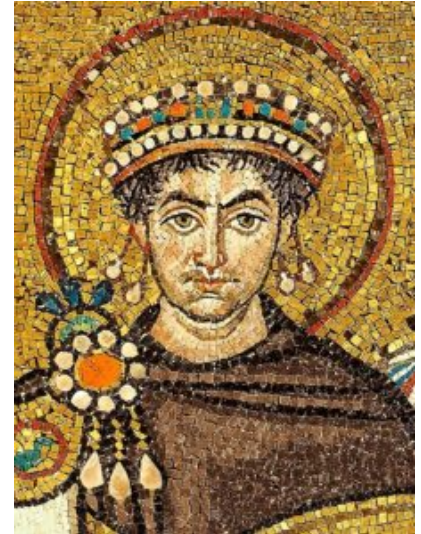

Ο Ιουστινιανός και η Ακαδημία του Πλάτωνος

Ο χριστιανός αυτοκράτορας Ιουστινιανός έκλεισε την Ακαδημία του Πλάτωνος το έτος 529, αποσκοπώντας να δώσει ένα καίριο κτύπημα στην ελληνική θρησκεία. Η συγκεκριμένη σχολή αποτελούσε το βασικότερο προπύργιο του εθνικού κόσμου. Εάν έκλεινε, θα κατάφερνε να προσθέσει ένα τεράστιο ογκόλιθο στον συστηματικό και θεσμοθετημένο διωγμό του Ελληνισμού ως σκέψης και τρόπου ζωής. Μια προσπάθεια που ενυπήρχε ως ιδέα στον Κωνσταντίνο τον Χλωρό, άρχισε να υλοποιείται από τον γιο του τον Κωνσταντίνο, ενισχύθηκε από τους διαδόχους του, και

κορυφώθηκε επί Θεοδοσίου, ο οποίος έδωσε στο θρησκευτικό χριστιανικό «ορθόδοξο» σύμβολο της πίστεως νομική ισχύ. Εξάιρεση αποτέλεσε η σύντομη βασιλεία του Ιουλιανού, ο οποίος προσπάθησε να επαναφέρει την ανεξιθρησκεία.

Στο βιβλίο «Αντιπαγανιστική νομοθεσία» (σε μετάφραση της Αφροδίτης Καμαρά), διαβάζουμε τον σχετικό νόμο του «Θεοδοσιανού Κώδικα» που εκδόθηκε κατά το έτος 392:

Κανείς δεν θα έχει το δικαίωμα να τελήσει θυσίες. Κανείς δεν θα περιφέρεται στους ναούς. Κανείς δεν θα αποδίδει τιμές στα ιερά. Όλοι θα αποδέχονται ότι ο νόμος μας τους αποκλείει από την άνομη είσοδό τους στους ναούς, έτσι ώστε αν κάποιος επιχειρήσει να κάνει κάτι σχετικό με τους θεούς ή με τις ιερές τελετουργίες, παραβαίνοντας την απαγόρευσή μας, ας γνωρίζει ότι δεν θα αποφύγει την τιμωρία και ότι δεν θα τύχει ειδικών προνομίων ή χάριτος από τον αυτοκράτορα.

Επί Ιουστινιανού (Ιουστινιάνειος Κώδικας 1.11.9, ο. π), έφτασε στο άκρο άωτον του παραλογισμού:

Διατάζουμε τους άρχοντές μας, τόσο στη βασιλίδα πόλη όσο και στις επαρχίες, να επιτρέπουν στις επαρχίες, αλλά και όσους διδάσκονται από τους θεοφιλέστατους επισκόπους, να αναζητούν σύμφωνα με το νόμο όλες τις

περιπτώσεις ασεβείας υπέρ της ελληνικής θρησκείας. [...] Όσοι όμως δεν έχουν αξιωθεί ακόμη το σεβαστό βάπτισμα, θα πρέπει να φανερωθούν είτε σε αυτή την πόλη, τη Βασιλεύουσα, είτε στις επαρχίες, και να πάνε στις ιερότατες εκκλησίες μαζί με τις συζύγους τους και τα παιδιά τους και όλα τα μέλη του οίκου τους και να διδαχτούν την αληθινή πίστη των χριστιανών. Έτσι, αφού διδαχτούν και αποβάλλουν μια για πάντα την πλάνη που τους διακατείχε προηγουμένως, θα πρέπει να ζητήσουν το σωτήριο βάπτισμα. Διαφορετικά, αν γνωρίζουν ότι αν παραμελήσουν να το κάνουν, δεν θα έχουν κανένα πολιτικό δικαίωμα, ούτε θα τους επιτραπεί να είναι ιδιοκτήτες περιουσίας, ούτε κινητής ούτε ακίνητης. Θα τους αφαιρεθούν τα πάντα και θα εγκαταλειφθούν στην ένδεια και, επιπλέον, θα υποβληθούν στις έσχατες τιμωρίες.

Ο στόχος της θρησκευτικής πολιτικής ήταν να υπάρξει ομογενοποίηση των υπηκόων της πολυεθνικής αυτοκρατορίας μέσω της επιβολής μιας μοναδικής πίστεως.

Αναφορές περί της αυτοκρατορικής θρησκευτικής πολιτικής.

Από την «Ιστορία του Ελληνικού έθνους», τ. Ζ, Ε. Γλυκάζη:

Δεν πρέπει πραγματικά να λησμονείται ότι τα δραστικά μέτρα κατά της ειδωλολατρίας, **από τον 4ο ως τον 7ο αιώνα**, είχαν ως αποτέλεσμα να εξοστρακίσουν κάθε πνευματική εκδήλωση που δεν ήταν εμπνευσμένη από τις αξίες του Χριστιανισμού. Καταστροφές αρχαίων ναών, βίαιοι θάνατοι φιλοσόφων, ομαδικοί διωγμοί πνευματικών ανθρώπων, καταδίκες για μαγεία πιστών του αρχαίου πανθέου είναι φαινόμενα συνηθισμένα· χαρακτηρίζουν κυρίως την περίοδο μετά τη βασιλεία του «αποστάτη» Ιουλιανού και κορυφώνονται με την απόφαση του Θεοδοσίου Α΄, να θέσει εκτός νόμου τις αρχαίες λατρείες. Ο Λιβάνιος, στον λόγο «Περί ιερών», που απηύθυνε στον αυτοκράτορα, περιγράφει την έκπληξη, το δέος και την πικρία του αρχαιομαθημένου κόσμου για τα μέτρα που έλαβε ο Θεοδόσιος. Ο αρχαιοπρεπής άνθρωπος υποχρεώθηκε να υποταχθεί στην τρομοκρατία που επέβαλε η νέα θρησκεία με τη συνδρομή του κράτους: «τους ιερείς δει σιγάν ή τεθνάναι...», θα γράψει με πίκρα ο Λιβάνιος. Το έργο του Θεοδοσίου κατά του ειδωλολατρικού κόσμου συνέχισαν οι διάδοχοί του, όπως αναφέρει ο Ιωάννης της Εφέσου, ολοκλήρωσε τελικά ο Ιουστινιανός.

Από την «Εκκλησιαστική ιστορία» του Βλάσιου Φειδά, Ά τόμος, σ. 356:

Η οριστική επικράτηση του Χριστιανισμού στον ελληνορωμαϊκό κόσμο κατά τον Δ΄ αιώνα υπήρξε αναμφιβόλως η άμεση συνέπεια της μεταβολής της επίσημης **θρησκευτικής πολιτικής** της αυτοκρατορίας. Η **σταδιακή** εξέλιξη της μεταβολής αυτής από την αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας (313) μέχρι την αναγνώριση του Χριστιανισμού ως της μόνης επίσημης και προστατευόμενης θρησκείας της αυτοκρατορίας (380) υπήρξε καθοριστική για την ένταξη ολοκλήρου του ελληνορωμαϊκού κόσμου στο σώμα της Εκκλησίας.

Από την «Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους» σ. 88-89, του G. Ostrogorsky:

Ωστόσο το Βυζάντιο δεν το χαρακτηρίζει η διαμάχη μεταξύ του *imperium* και του *sacerdotium*, αλλά ο στενός και βαθύς σύνδεσμος μεταξύ κράτους και Εκκλησίας, δηλαδή η ουσιαστική αλληλεξάρτηση του ορθόδοξου κράτους και της ορθόδοξης Εκκλησίας μέσα σε ένα ενιαίο κρατικό-εκκλησιαστικό οργανισμό. Είναι πολύ συνηθισμένη η σύμπτωση συμφερόντων και των δύο εξουσιών όπως και η σταθερή συνεργασία τους κάθε φορά που κίνδυνοι απειλούσαν τη θεόδοτη τάξη, είτε από εσωτερικούς και εξωτερικούς αντιπάλους του αυτοκράτορα είτε από τους εχθρικούς προς την Εκκλησία αιρετικούς. Από την άλλη όμως πλευρά η σύμπραξη αυτή παρασύρει αναπόδραστα την Εκκλησία κάτω από την άμεση κηδεμονία του παντοδύναμου αυτοκράτορα. Έτσι η υπεροχή της αυτοκρατορικής εξουσίας σε σχέση με την εκκλησιαστική θα καταστεί η χαρακτηριστική και κανονική πια σχέση για όλες τις εποχές του Βυζαντίου. Ο αυτοκράτορας δεν είναι μόνο ο ανώτατος διοικητής στρατού, ο ανώτατος δικαστής και ο νομοθέτης, είναι ακόμη ο προστάτης της Εκκλησίας και της ορθής πίστεως. Είναι ο εκλεκτός του Θεού, και γι' αυτό όχι μόνο ο αυθέντης και δεσπότης, αλλά και η ζωντανή εικόνα του χριστιανικού κράτους που του εμπιστεύθηκε ο Θεός. Υπερυψωμένος πάνω από τη γήινη και ανθρώπινη σφαίρα, βρίσκεται σε άμεση σχέση με το Θεό και γίνεται αντικείμενο μιας ιδιότυπης πολιτικής και θρησκευτικής λατρείας. Η λατρεία αυτή γίνεται καθημερινά στη βασιλική Αυλή, σε ένα πλαίσιο εντυπωσιακής τελετουργίας, με τη σύμπραξη της Εκκλησίας και όλου του κόσμου της Αυλής.

Στο ίδιο έργο, σ. 106:

Η θεώρηση του Χριστιανισμού ως της μόνης και αποκλειστικής θρησκείας ήταν

εντελώς ξένη και αδιανόητη στον αιώνα του θρησκευτικού συγκρητισμού, και φυσικά και στον πρώτο χριστιανό αυτοκράτορα. Πέρασε πολύς χρόνος ώσπου να επικρατήσει το πνεύμα της αποκλειστικότητας στο θρησκευτικό χώρο και ο ρωμαϊκός κόσμος να αποδεχθεί τον Χριστιανισμό ως **τη μόνη** θρησκεία, που κατέχει την απόλυτη αλήθεια και αποκλείει κάθε άλλη διδασκαλία ως αίρεση. Φυσική βέβαια συνέπεια της νέας πολιτικής που χάραξε ο Κωνσταντίνος ήταν να καταλάβει η χριστιανική πίστη μονοπωλιακή θέση στη ρωμαιο-βυζαντινή αυτοκρατορία. Αυτό όμως έγινε αρκετά αργότερα.

Αναφορές για την θρησκευτική πολιτική του Ιουστινιανού.

Από την «Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους» σ. 142, του G. Ostrogorsky:

[...] η δογματική αποκλειστικότητα της χριστιανικής θρησκείας είχε ως συνέπεια να αποστερηθούν από κάθε νομική προστασία οι ετερόδοξοι]

Επίσης:

Ο Ιουστινιανός ήταν ο τελευταίος ρωμαίος αυτοκράτορας του βυζαντινού θρόνου. Ταυτόχρονα όμως ήταν ο χριστιανός μονάρχης, ο διαποτισμένος από τη συνείδηση της ελέω θεού εξουσίας του. Η τάση του για παγκόσμια κυριαρχία στηρίχθηκε όχι μόνο σε ρωμαϊκές αλλά και σε χριστιανικές αντιλήψεις. Το *imperium romanum* ήταν για αυτόν ταυτόσημο με τη χριστιανική οικουμένη, και θεώρησε εξίσου ιερή αποστολή του τη νίκη του χριστιανισμού, όπως και την αποκατάσταση της ρωμαϊκής κυριαρχίας. Κανένας αυτοκράτορας από την εποχή του Θεοδοσίου του Α΄ δεν επιδόθηκε με τόσο ζήλο στην εκχριστιάνιση της αυτοκρατορίας και στην εκρίζωση της εθνικής θρησκείας. Οι εθνικοί στην εποχή του ήταν βέβαια αριθμητικά ελάχιστοι, η επιρροή τους όμως στην επιστήμη και την παιδεία ήταν σημαντική.

Από την «Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας», σ. 194, του Α. Α. Βασίλιεφ:

Ως διάδοχος των ρωμαίων Καισάρων, ο Ιουστινιανός θεωρούσε καθήκον του να ανασυγκροτήσει τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, ενώ συγχρόνως ευχόταν να μπορέσει να καθιερώσει στο Κράτος του ενιαία νομοθεσία και ενότητα πίστεως. Ένα Κράτος, μια Νομοθεσία, μία Εκκλησία -αυτή υπήρξε με λίγα λόγια, όλη η γραμμή της πολιτικής του Ιουστινιανού

Αναφορές σε σχέση με την Ακαδημία του Πλάτωνος.

«Επί δε της υπατείας του αυτού Δεκίου, ο αυτός βασιλεύς θεσπίσας πρόσταξιν έπεμψεν εν Αθήναις, κελεύσας μηδένα διδάσκειν φιλοσοφίαν» (Ι. Μαλάλας, Χρονογραφία, λόγος 18ος).

«Ο Ιουστινιανός ήταν αυτός που τελικά τόλμησε. Το 529 ο αυτοκράτορας εξαπέλυσε τον τελευταίο διωγμό κατά των οπαδών των παλαιών θρησκειών. Μεταξύ άλλων μέτρων εξέδωσε και διάταγμα με το οποίο έκλεινε την Ακαδημία» (Η αντιπαγανιστική νομοθεσία, μτφ Αφροδίτη Καμαρά, σ. 137).

«Ο Ιουστινιανός θέλοντας να ξεριζώσει τελείως τα υπολείμματα της ειδωλολατρίας, έκλεισε, το 529, την περίφημη φιλοσοφική σχολή των Αθηνών» (Α. Α. Βασίλειφ, Ιστορία Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, τ. Α' σ. 197).

«Όσοι δεν δέχονταν ν' αλλάξουν την πίστη τους, όχι μόνο βασανίζονταν με τον πιο σκληρό τρόπο, αλλά και έχαναν το βίος τους, που γίνονταν κρατική περιουσία. [...] Για τους ίδιους λόγους έκλεισε το 529 και η φιλοσοφική σχολή της Αθήνας, το τελευταίο καταφύγιο της ελεύθερης σκέψης. Η περιουσία της σχολής, που ήταν πολύ μεγάλη, δημεύτηκε και οι επτά διδάσκαλοί της πήραν το δρόμο της εξορίας προς την Περσία» (Γ. Κορδάτος, Ακμή και παρακμή του Βυζαντίου, σ. 119).

«Ο Ιουστινιανός αφήρεσε από τους εθνικούς την άδεια να διδάσκουν και το 529 έκλεισε την Πλατωνική Ακαδημία των Αθηνών, που ήταν το ορμητήριο του εθνικού νεοπλατωνισμού» (G. Ostrogorsky, Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, τ. Α', σ. 143).

«Οι φόβοι του Πρόκλου, δυστυχώς, επαληθεύτηκαν μερικές δεκαετίες αργότερα, όταν η όντως χρυσή αυτή σειρά της ελληνικής φιλοσοφίας, φαινόμενο μοναδικό στην παγκόσμια ιστορία, μετά από διάρκεια ζωής μιας χιλιετίας σχεδόν, διεκόπη βίαια το έτος 529 μ. Χ. Τότε, ο τυραννοκράτορας της ανατολικο-ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, με το εξελληνισμένο όνομα Ιουστινιανός, που οι ιστορικοί της εποχής του Προκόπιος και Μαλάλας, τον περιγράφουν με τα μελανότερα χρώματα, έκανε πράξη το αδιανόητο: θεσπίσας πρόσταξιν έπεμψε εν Αθήναις, κελεύσας μηδένα διδάσκειν φιλοσοφίαν» (Γ. Λαθύρης, από την εισαγωγή στο Περί της ιερατικής τέχνης των Ελλήνων, σ. 39).

«Η ανανέωση του φιλοσοφικού στοχασμού της Ακαδημίας της προσέδωσε νέα αίγλη και κατέστησε εκ νέου την Αθήνα πόλο έλξης των σοφών της Ανατολικής

Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Αυτό φαίνεται ότι δεν το είδε με καλό μάτι η χριστιανική διοίκησή της, οπότε το 529 ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός εξέδωσε διάταγμα με το οποίο απαγόρευε στους αιρετικούς, στους Εβραίους και στους εθνικούς να διδάσκουν. Η αναφορά, όπως καταγράφεται στον Ιουστινιάνειο Κώδικα (1.11.10.2), είναι χαρακτηριστική: Παν δε μάθημα παρά των νοσούντων την ανοσίων Ελλήνων μανίαν διδάσκεσθαι κωλύομεν. Επίσης, και ο βυζαντινός χρονογράφος Ιωάννης Μαλάλας κάνει λόγο για διάταγμα (πρόσταξις) το οποίο επί υπάτου Δεκίου έστειλε ο Ιουστινιανός στην Αθήνα και με το οποίο απαγόρευε τη διδασκαλία της φιλοσοφίας. Έτσι, η Πλατωνική Ακαδημία, μετά από 10 αιώνες λειτουργίας, έκλεισε, και η περιουσία της δημεύτηκε» (Κάκτος, εισαγωγή στον Δαμάσκιο, σ. 13).

«Το 529 ο Ιουστινιανός έκλεισε τη σχολή» (πρόλογος μεταφραστών του βιβλίου της Σ. Ρέιπ, Μελετώντας τον νεοπλατωνισμό, σ. 23).

«Ο Δαμάσκιος (περ. 462- 538) ήταν σχολάρχης όταν ο χριστιανός αυτοκράτορας Ιουστινιανός έκλεισε την Πλατωνική Ακαδημία το 529, εκδίδοντας ένα διάταγμα που απαγόρευε σε όλους τους παγανιστές να διδάσκουν στην Αθήνα. Ο Δαμάσκιος ήταν ο τελευταίος διάδοχος μιας μακράς γενεαλογίας σχολαρχών της Πλατωνικής Ακαδημίας» (ίδιο βιβλίο, Σ. Ρέιπ, σ. 369).

«529 · ο Ιουστινιανός κλείει τας φιλοσοφικάς σχολάς των Αθηνών» (Β. Στεφανίδης, Εκκλ. Ιστορία, σ. 779).

«[...] το 529 μ. Χ ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός έκλεισε την Ακαδημία, δήμευσε την περιουσία της και απαγόρευσε τα μαθήματα, επισφραγίζοντας έτσι και τυπικά το τέλος της» (W. Windelband, H. Heimsoeth, Εγχειρίδιο της ιστορίας της φιλοσοφίας, τ. Α΄, σ. 254).

«Στα τέλη του 529 έφθασε στην Αθήνα αυτοκρατορικό διάταγμα, δια του οποίου σκοτάδι πλέον θα κάλυπτε την πατρίδα του Πλάτωνος. Διότι το διάταγμα αυτό του αλαζόνος αυτοκράτορος απαγόρευε απλώς και συντόμως στο μέλλον την διδασκαλία της φιλοσοφίας...» (Α. Δημητρίου, Ο ελληνισμός επί ξένη κυριαρχία, σ. 100).

«Οι αντιλήψεις των Στωικών για τον τρόπο που πρέπει να ζούμε, έτσι ώστε να καταστούμε ενάρετοι και ευτυχισμένοι, φτάνουν ως το τελευταίο στάδιο της εξέλιξης της αρχαίας Ελληνικής φιλοσοφίας, το οποίο ιστορικά τοποθετείται στο 529 μ Χ. Το έτος αυτό ο Ιουστινιανός εξέδωσε το διάταγμα σύμφωνα με το οποίο

σταμάτησε η λειτουργία της Ακαδημίας του Πλάτωνα». (Θ. Πελεγρίνης, «Αρχές φιλοσοφίας», σελ. 93, θεωρητική κατεύθυνση Α' Λυκείου).

«Ο Ιουστινιανός έκλεισε τη σχολή των Αθηνών και οι δάσκαλοι της Πλατωνικής Ακαδημίας εξαναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την Αθήνα» (Πρόλογος Γ' τόμου στην «Ωγυγία» του Αθ. Σταγειρίτη, σ. 8).

Παρατηρούμε, ότι παντού, ο Δαμάσκιος αναφέρεται ως ο τελευταίος σχολάρχης της Ακαδημίας, πράγμα που δείχνει το προφανές· ότι η σχολή δεν ξαναλειτούργησε.

Οι μισές αλήθειες και το παιχνίδι με τις λέξεις.

Ας εξετάσουμε την αναφορά του Παπαρηγόπουλου, από την «Ιστορία του ελληνικού έθνους», τ. Γ' μέρος πρώτο, σ. 133- 134.

Πλην τούτου μεταξύ των διατάξεων του Ιουστινιανού **όσαι σκοπόν είχαν να εξελίψωσι τα τελευταία του αρχαίου ελληνικού βίου ίχνη** κατατάσσεται και η περίφημος κατάργησις των εν Αθήναις σχολών, την οποία αναφέρουσιν **όλοι** σχεδόν οι νεώτεροι ως γεγονός αναμφιβήτητον. Αλλ' είναι άρα γε το γεγονός τούτο τοσούτον βέβαιον όσον κοινώς υπολαμβάνεται; Εκ των αρχαίων χρονογράφων ο Μαλάλας είπεν ότι εν έτει 529 ο βασιλεύς Ιουστινιανός **«θεσπίσας πρόσταξιν έπεμψεν εν Αθήναις, κελεύσας μηδένα διδάσκειν φιλοσοφίαν μήτε νόμιμα εξηγήσθαι»**. Και έτερος ανώνυμος χρονογράφος το αυτού περίπου ισχυρίσθη, αξιώσας ότι **«ο βασιλεύς Ιουστινιανός πέμψας εις Αθήνας εκέλευσε μηδένα τολμάν διδάσκειν φιλοσοφίαν και αστρονομίαν»**. Κατά δε τον Προκόπιον **αφήρесе** τους μισθούς των διδασκάλων. Ταύτα πάντα συμφωνούσι κατά το μάλλον ή ήττον προς τε το προοίμιον εις τον Πανδέκτην δι' ου δεν επιτρέπεται η των νόμων διδασκαλία ειμή εις Κωνσταντινούπολιν, εις Ρώμην, εις Βηρυτόν, και προς τας ειδικάς του Κώδικος διατάξεις, **δι' ων κωλύεται παν μάθημα διδασκόμενον υπό εθνικών**. Αλλ' ουδαμού αναφέρεται ρητή των εν Αθήναις σχολών κατάργησις. Οι δε νεώτεροι αξιούντες ότι εψηφίσθη τοιαύτη συνδυάζουσι αυτήν με την πολυθρύλητον προς τον βασιλέαν Χοσρόην αποδημίαν των επτά φιλοσόφων, Δαμασκίου του Σύρου και Σιμπλικίου του Κίλικος, Ευλαμπίου τε του Φρυγός και Πρισκιανού του Λυδού, Ερμεία τε και Διογένους των εκ Φοινίκης και Ισιδώρου του Γαζαίου. «Εκδιωχθέντες, λέγει ο Βίκτωρ Κουζέν εν τη προμνημονευθείση καθολική αυτού ιστορία εκ της εν Αθήναις σχολής, ην μεν οι Αντωνίνοι είχαν

ιδρύσει πάλαι ίνα διδάσκηται εν αυτή εσσαεί η πλατωνική φιλοσοφία, ο δε Ιουστινιανός δια θεσπίσματος έκλεισεν εν έτει 529, οι ταλαίπωροι εκείνοι Αλεξανδρινοί, αφού εζήτησαν επί τινά χρόνον άσυλον εν τη φιλτάτη αυτοίς Ανατολή, παρά τω βασιλεί των Περσών Χοσρόη, επανήλθον άύθις εις την Ευρώπην και διασκορπισθέντες τήδε κακέισε ηφανίσθησαν οι πλείστοι εις την ο της Λιβύης, ην μετέβαλον εις φιλοσοφικήν τινά Θηβαΐδα». Και όμως ο Αγαθίας, όστις δια μακρών ιστορεί την εις την αυλήν του Χοσρόου αποδημίαν των επτά τούτων φιλοσόφων, δεν λέγει ότι ανεχώρησαν δια την κατάργησιν της εν Αθήναις σχολής, όπως ήτο φυσικώτατον να είπε, εάν τώντι εγένετο η κατάργησις αύτη· αλλά βεβαιοί ότι απεδήμησαν **«επειδή αυτούς η παρά Ρωμαίοις κρατούσα επί τω κρείττονι δόξα ουκ ήρεσκεν»**, ο εστί διότι δεν ησπάζοντο την επικρατούσαν ενταύθα θρησκείαν. Ότι απηγορεύθη η διδασκαλία της νομικής ου μόνον εν Αθήναις αλλά και απανταχού αλλού του κράτους, εξαιρέσει των δύο βασιλευουσών πόλεων και της Βηρυτού είναι βέβαιον, και ουδέν ήττον βέβαιον είναι ότι απηγορεύθη πάσα άλλη διδασκαλία υπό εθνικών γινομένη. Εκ τούτου όμως δεν είπετο απαραιτήτως ότι έμελλον να παύσωσιν αι εν Αθήναις σχολαί. Η απαγόρευσις ήτο γενική και εν τούτοις αι εν τη Ανατολή σχολαί, της Βηρυτού, της Γάζης, της Τύρου, της Βύβλου, της Αλεξανδρείας και άλλαι εξηκολούθησαν ακμάζουσαι μέχρι της αραβικής κατακτήσεως και αναδεικνύουσαι πολλούς και περιφανείς σοφιστάς και άλλους λογίους άνδρας, των τινάς ανεφέραμεν εν τω προοιμίω του παρόντος βιβλίου, αλλ' εξηκολούθησαν ακμάζουσαι **ως χριστιανικαί, ενώ αι εν Αθήναις εμαράνθησαν τώντι, διότι ενταύθα δεν υπήρχον ειμή εθνικοί διδάσκαλοι**. Το μόνον λοιπόν ζήτημα είναι αν ο Ιουστινιανός έπραξε καλώς ή κακώς κωλύσας την υπό των εθνικών διδασκαλίαν. Και το καθ' ημάς δεν δυνάμεθα τη αληθεία να κατακρίνωμεν το τοιούτον αυτού πολίτευμα, διότι ουδείς ποτέ ηγεμών δύναται να λογιστεί υπόχρεως εις το να μισθοδοτεί και να προστατεύει ανθρώπους διδάσκοντας δόγματα ανατρεπτικά της καθεστώσης θρησκείας και συντελεστικά εις την ηθικήν των πνευμάτων ταραχήν και εις την πολιτικήν του κράτους αναρχίαν. Οι νεώτεροι αγανακτούσι κατά της αποφάσεως ταύτης του Ιουστινιανού ένεκα των συμπαθειών αυτών προς το παρελθόν, το οποίον όμως δεν ήτο δυνατόν να ζήση πλέον και επρόκειτο μόνον να παρεμβάλλει προσκόμματα εις την νέαν πίστιν, εξ ης ηξηρητάτο το μέλλον του ελληνισμού, και τη αληθεία ολόκληρου του κόσμου.

Παρατηρήσεις – σχόλια:

Ο Κ. Παπαρηγόπουλος ως ιστορικός, παραθέτει τα διαδραματιζόμενα γεγονότα. Αλλά ως υπερασπιστής του δόγματος του «Ελληνοχριστιανισμού», προσπαθεί να δικαιολογήσει παρά να αιτιολογήσει οτιδήποτε δεν είναι σύμφωνο με αυτό. Έτσι:

1. Δέχεται μεν ότι η εξάλειψη κάθε τι ελληνικού ήταν μέσα στην επίσημη πολιτική του Ιουστινιανού. Δεν δέχεται όμως, όπως δέχεται η πλειοψηφία, ότι εντός αυτής της πολιτικής ήταν και το κλείσιμο της Ακαδημίας.

2. Δέχεται μεν ότι το κλείσιμο της Ακαδημίας δια αυτοκρατορικού προστάγματος, μαρτυρείται από δύο χρονογράφους· τον Μαλάλα και κάποιον άλλο του οποίου αγνοούμε το όνομα. Ωστόσο, θεωρεί ότι κάνουν λάθος.

3. Παραδέχεται μεν ότι σύμφωνα με τον ιστορικό Προκόπιο, ο Ιουστινιανός αφαίρεσε τους μισθούς των δασκάλων. Αλλά, όπως ισχυρίζεται ο Παπαρηγόπουλος, αυτό δεν σημαίνει ότι έκλεισε η Ακαδημία.

4. Δέχεται ακόμα ότι σύμφωνα με τον Πανδέκτη, ο Ιουστινιανός απαγόρευσε στους εθνικούς να διδάσκουν «παν μάθημα». Αυτό φυσικά, είχε ως αποτέλεσμα να σταματήσει η διδασκαλία στη σχολή, που ήταν επίσης και σύμβολο του Ελληνισμού. Όμως και πάλι, κατά τον ίδιο, δεν αναφέρεται ρητά η κατάργηση της Ακαδημίας.

5. Ενώ γνωρίζει την αναφορά του ιστορικού Αγαθία για την μετανάστευση των επτά φιλοσόφων, ωστόσο θεωρεί αυθαίρετη τη σύνδεση της μετανάστευσης με το κλείσιμο της σχολής από τον Ιουστινιανό, επειδή δεν αναφέρεται πουθενά κάτι τέτοιο στον Αγαθία.

6. Ο Παπαρηγόπουλος μας πληροφορεί μεν ότι η απαγόρευση της διδασκαλίας από εθνικούς δασκάλους ήταν γενική, αλλά οι σχολές λειτουργούσαν κανονικά μέχρι και την κατάκτηση από τους Άραβες που θα γίνει στα κατοπινά χρόνια, προσθέτοντας τη φράση-κλειδί (κατά την γνώμη μου)... «αλλ' εξηκολούθησαν ακμάζουσαι ως χριστιανικαί, ενώ αι εν Αθήναις εμαράνθησαν τωντι, διότι ενταύθα δεν υπήρχον ειμή εθνικοί διδάσκαλοι». Αυτό δείχνει ότι οι σχολές αλώθηκαν εκ των έσω, με την αντικατάσταση των εθνικών δασκάλων από χριστιανούς. Αν παρατηρήσουμε την εξέλιξη των χριστιανικών θεολογικών γραμμάτων, θα δούμε πράγματι ότι ήδη από τον 4ο αιώνα και εξής, όχι μόνο χρησιμοποιούνται όροι από την ελληνική φιλοσοφία, αλλά επιχειρείται ιδιοποίηση όσων στοιχείων της δεν έρχονται σε αντίθεση με τα χριστιανικά δόγματα (τα υπόλοιπα αποκηρύσσονται και αναθεματίζονται) . Κλασικό παράδειγμα αποτελεί η σειρά των λεγόμενων

«αρεοπαγιτικών» κειμένων. Μόνο η ακαδημία του Πλάτωνος έστεκε ακόμη απόρθητο φρούριο του Ελληνισμού, λειτουργώντας ως φάρος, οδοδείκτης, και άσυλο για τον εθνικό κόσμο.

7. Τέλος, ο Παπαρηγόπουλος παίρνει ευθέως θέση υπέρ της συγκεκριμένης πολιτικής, χάριν της ειρήνης και της ασφάλειας. «Έπρεπε» λοιπόν «κατά ανάγκη» ο αυτοκράτορας να σταματήσει τη μισθοδοσία και να αφαιρέσει κάθε πολιτικό δικαίωμα. Εδώ, εμμέσως πλην σαφώς, αφήνεται να εννοηθεί ότι ο Ιουστινιανός έκανε το παν για να σταματήσει τη λειτουργία της Ακαδημίας, αλλά όχι με βίαιους τρόπους.

Απάντηση σε δικαιολογίες.

Αυτές οι δικαιολογίες δεν στέκουν ούτε λογικά, ούτε με βάση τα αρχαιολογικά ευρήματα που δείχνουν το αντίθετο. Ούτε βέβαια με βάση τα κείμενα της εποχής. Καταρχάς, έχουμε ήδη τις καθαρές μαρτυρίες των δύο χρονογράφων, που είναι σύγχρονοι των γεγονότων.

Ο δε Προκόπιος (σύγχρονος και αυτός), στην «Απόκρυφη ιστορία», μπορεί να μην αναφέρεται στο κλείσιμο της Ακαδημίας, αλλά αναφέρει άλλα στοιχεία που συνδυάζονται με τους δύο χρονογράφους κατά άριστο τρόπο. Όπως αναφέρει «*επέτρεπε στους ιερείς να παραβιάζουν πιο άφοβα τα δικαιώματα των άλλων και τους συνέχαιρε όταν καταλήστευαν τους ανθρώπους της περιοχής τους, πιστεύοντας ότι έτσι δείχνει ευσέβεια προς τα θεία*». Ακόμα «*Αυτός ο ίδιος καμάρωνε μεταχειριζόμενος το παραπέτασμα της θρησκείας όταν οικειοποιούνταν με άνομα μέσα τις περιουσίες ζωντανών και νεκρών και τις αφιέρωνε αμέσως σε κάποιον ναό για να μην επανέλθουν ποτέ πια οι τίτλοι ιδιοκτησίας σε κείνους που είχαν υποστεί το άδικο. Επιπλέον, για να πετύχει τους σκοπούς αυτούς, οδηγούσε στο θάνατο αναρίθμητους ανθρώπους. Επιδιώκοντας δηλαδή να συνενώσει τους πάντες σε μια δοξασία σχετικά με τον Χριστό, θανάτωνε όλο τον άλλο κόσμο και μάλιστα προβάλλοντας για τα έργα του αυτά το πρόσχημα της ευσέβειας· νόμιζε δηλαδή ότι δεν ήταν φόνος να σκοτώνει ανθρώπους που κατά τύχη δεν είχαν την ίδια πίστη με αυτόν» (Εκ. Άγρα, σ. 93). Επίσης, «*[...] απογύμνωσε τους περισσότερους από τις περιουσίες τους χωρίς κανέναν λόγο, με τη βία και την αρπαγή, ενάγοντας τους θεωρούμενους ως εύπορους τόσο στο Βυζάντιο όσο και σε κάθε άλλη πόλη για εγκλήματα που δεν είχαν διαπράξει: Άλλους κατηγορούσε για πολυθεία, άλλους για αίρεση, δηλαδή πίστη χριστιανική μη ορθή...*» (σ. 126). Επιπλέον, «*Αλλά και τους γιατρούς και**

τους δασκάλους, ανθρώπους από ευγενική γενιά, τους κατάντησε να στερούνται τα αναγκαία. Γιατί τα επιδόματα διατροφής που οι προηγούμενοι αυτοκράτορες είχαν ορίσει να χορηγούνται από το δημόσιο σ' αυτούς ακριβώς τους επαγγελματίες, αυτά, όπως είναι γνωστό, τα κατάργησε όλα» (σ. 156).

Ούτε ο αξιόπιστος Αγαθίας αναφέρεται άμεσα στο κλείσιμο της Ακαδημίας. Αναφέρει ότι οι επτά φιλόσοφοι πήγαν στην Περσία «επειδή αυτούς η παρά Ρωμαίοις κρατούσα επί τω κρείττονι δόξα ουκ ήρεσκεν», θεωρώντας «την Περσικήν πολιτείαν πολλώ είναι αμείνονα» (βιβλίο Β', 30). Δηλαδή, ο Αγαθίας αναφέρει ότι οι φιλόσοφοι δεν συμβιβάζονταν (ήρεσκεν > αρέσκω=ταιριάζω, συμβιβάζω, πρβ. Λεξικό Δορμπαράκη, σ. 140) με την παρά των Ρωμαίων δοξασία (την ορθοδοξία) -που σημειωτέον δεν χαρακτηρίζει «ελληνική», που κυριαρχούσε (ξέρουμε πως) επί τω κρείττονι. Θεώρησαν ότι η Περσική πολιτεία (που ήταν άσχετη με τον Χριστιανισμό), ήταν καλύτερη. Σε συνδυασμό με την οικονομική αφαίμαξη που επιχειρήθηκε και από το διάταγμα που απαγορεύει στους εθνικούς δασκάλους να διδάσκουν, τότε το πράγμα γίνεται ακόμα πιο καθαρό. Ο νόμος ήταν σαφής: «Θα παρεμποδίσουμε δε κάθε μάθημα που διδάσκεται από αυτούς που πάσχουν από τη νόσο των ανοσίων Ελλήνων, έτσι ώστε να μην προσποιούνται ότι διδάσκουν όσους φοιτούν κοντά στους διαφθείροντας τις ψυχές των μαθητών με δήθεν αλήθειες. Αλλά δεν θα απολαύσουν σίτιση από το δημόσιο ταμείο αυτοί που δεν έχουν ελευθερία λόγου, ούτε θα διεκδικήσει κανείς για χάρη τους άδεια από τα θεία γράμματα ή τους πραγματικούς τύπους. [...] Οι περιουσίες των ανθρώπων αυτών θα δοθούν στο δημόσιο, ενώ οι ίδιοι θα παραδοθούν στην εξορία» (Ιουστινιάνειος Κώδικας 1.11.9). Στην συνέχεια ο Αγαθίας γράφει ότι με την συνθήκη ειρήνης μεταξύ Περσών και Ρωμαίων, συμφωνήθηκε από κοινού «το δειν εκείνους τους άνδρας ες τα σφέτερα ήθη κατιόντας βιοτεύειν αδεώς το λοιπόν». Δηλαδή, τους επετράπη να επιστρέψουν (κατιόντας > κάτειμι=επιστρέφω, Λεξικό Δορμπαράκη, σ. 433) ζώντας κατά τα ήθη τους αφόβως στο εξής (αδεώς=αφόβως, ελευθέρως, πρβ. Λεξικό Δορμπαράκη, σ. 23). «Ουδέν οτίουν πέρα των δοκούντων φρονείν ή μεταβαλλείν την πατρώαν δόξαν αναγκαζομένους» (ο. π. 31). Εδώ είναι το κλειδί. Ούτε θα τους ανάγκαζε κανείς να μεταβάλλουν την πατρώα πίστη ή κάτι πέρα από το φρόνημά τους. Αυτά επεδίωκε ο Ιουστινιανός.

Από τα αρχαιολογικά ευρήματα, τέλος, μαθαίνουμε ότι βρέθηκαν αγάλματα και προτομές κρυμμένα σε πηγάδια μέσα στην αγορά, ενώ όσα δεν τα έκρυψαν, βρέθηκαν σπασμένα και κατεστραμμένα, την εποχή εκείνη. Οικίες εθνικών δημεύθηκαν και πέρασαν σε χέρια χριστιανών, ενώ σύμφωνα με τον Wildberg, ο

Δαμάσκιος έχασε και αυτός την περιουσία του. Επόμενο ήταν να εγκαταλείψουν την Αθήνα.

Κατόπιν τούτων, γίνεται φανερό ότι η Ακαδημία δεν έκλεισε από τους ίδιους τους πλατωνικούς επειδή δήθεν ήταν σε πορεία παρακμής η σχολή. Η αλήθεια είναι - όπως είναι πολύ φυσικό-, ότι πέρασε από διακυμάνσεις. Επί εποχής Πρόκλου (δηλαδή μέχρι και το 485) η Ακαδημία ήταν σε πλήρη άνθιση. Επί Μαρίνου και Ηγία παρουσίασε πτώση. Όταν ανέλαβε ο Δαμάσκιος διαδεχόμενος τον Ζηνόδοτο το 515, προσπάθησε να τονώσει τον φιλοσοφικό στοχασμό, όπως και έγινε. Αυτό δεν φαίνεται μόνο από την παραγωγή των φιλοσοφικών κειμένων (όσων δηλαδή έφτασαν ως τις μέρες μας), αλλά και από το γεγονός ότι ο Δαμάσκιος δημιούργησε νέα εκπαιδευτικά κτήρια για τους καθηγητές κατά τα πρότυπα του Σεβαστείου της Αφροδισιάδος. Αναφέρει ο Κ. Σιμόπουλος: «Οι φιλοσοφικές σχολές της Αθήνας λειτουργούν κανονικά. Στο δεύτερο ήμισυ του Δ΄ αιώνα η φήμη και η δημοτικότητά τους προσελκύουν σπουδαστές από όλο τον κόσμο» (Η λεηλασία και η καταστροφή των ελληνικών αρχαιοτήτων, σ. 149). Σε άλλο σημείο, αναφερόμενος στην κατάσταση της Ακαδημίας κατά τον τέταρτο αιώνα, γράφει: «Το διάταγμα του Θεοδοσίου για κατεδάφιση των αρχαίων ναών και καταστροφή των αγαλμάτων δεν εφαρμόστηκε στην Αθήνα. Η αριθμητική δύναμη των χριστιανών ήταν ασήμαντη και ολόκληρη η κοινότητα υπερασπιζόταν με σθένος τα μνημεία και τα καλλιτεχνήματα του κλασσικού πολιτισμού. Υπήρχε και η ακτινοβολία της νεοπλατωνικής Ακαδημίας που κυριαρχούσε στον δημόσιο βίο ως το βίαιο κλείσιμό της το 529 από τον Ιουστινιανό» (σ. 150). Ο Γ. Κορδάτος, γράφει: «Ως τα χρόνια του Ιουστινιανού η αρχαία και ελληνιστική παράδοση ασκεί τη μεγαλύτερη επίδραση. Οι φιλοσοφικές σχολές της Αλεξανδρείας, της Αθήνας και της Αντιοχείας τροφοδοτούν ακόμα τη φιλοσοφική σκέψη και φέρνουν σε επαφή τους πνευματικούς ανθρώπους με τους κλασσικούς συγγραφείς της ελληνικής αρχαιότητας» (Ακμή και παρακμή του Βυζαντίου, σ. 151).

Συχνά αναφέρεται ότι κατά την εποχή εκείνη, η Ακαδημία δεν αποτελούσε πλέον σχολή σκέψης και φιλοσοφίας, αλλά «μαγείας». Βέβαια, η λέξη «μαγεία» (όπως και πολλές ακόμα), έχει υποστεί νοηματική αλλοίωση. Στο λεξικό του Αμμωνίου αναφέρεται: «Μάγος (...) τον περί τους θεούς ιερουργόν». Δηλαδή «μαγεία» ήταν η ιερουργία. Ο Πλάτων, ως ιδρυτής της Ακαδημίας, ήταν φύση θρησκευτική. Το ίδιο και ο Ορφεύς και ο Πυθαγόρας, των οποίων υπήρξε συνεχιστής των διδασκαλιών. Αλλά και οι κατοπινοί, μέχρι και τον Δαμάσκιο, λίγο-πολύ, διατήρησαν την θρησκευτικότητα. Μελετώντας κείμενα όχι μόνο της Ακαδημίας,

αλλά και γενικότερα του νεοπλατωνισμού, μπορούμε να κατανοήσουμε ότι ο μύθος, τα μυστήρια, η μύηση, η ιεροπραξία-ιερουργία, συνδυάζονται με τη λογική, τον φιλοσοφικό στοχασμό, τον πρακτικό τρόπο ζωής. Όμως, η φιλοσοφία, η θρησκεία, και η επιστήμη, ήταν ένα ενιαίο σύνολο κατά την αρχαιότητα. Και αυτή η γραμμή διατηρήθηκε στην Ακαδημία. Έτσι λοιπόν, η ιεουργία (που καλείται και θεουργία), ήταν ανέκαθεν μια πτυχή της σχολής.

Υπάρχει ο ισχυρισμός ότι ο Μαλάλας φάσκει και αντιφάσκει, άρα δεν είναι αξιόπιστος. Διότι τη μια γράφει ότι ο Ιουστινιανός απαγόρευσε τη διδασκαλία της νομικής και της φιλοσοφίας στην Αθήνα το 529, και από την άλλη ότι το 530 έστειλε τον νομικό του κώδικα στην Αθήνα και τη Βυρρητό. Αν όμως κάνει λάθος όσον αφορά τη νομική, πιθανόν να σφάλει και στην πληροφορία για την φιλοσοφία.

Όμως δεν αντιφάσκει ο Μαλάλας που ήταν σύγχρονος των γεγονότων και ξέρει τι γράφει. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι το χωρίο του Μαλάλα («*θεσπίσας πρόσταξιν έπεμψεν εν Αθήναις, κελεύσας μηδένα διδάσκειν φιλοσοφίαν μήτε νόμιμα εξηγήσθαι*») δεν έλεγε «νόμιμα», αλλά «αστρονομίαν». Όπως επιμαρτυρείται από τον δεύτερο χρονογράφο του οποίου αγνοούμε το όνομα. Το «νόμιμα» υπάρχει στην έκδοση του Dindorf που βασίζεται σε χειρόγραφο του 17ου αιώνα. Σε άλλα σύγχρονα χειρόγραφα, υπάρχει η λέξη «αστρονομία».

Άλλωστε, ο βυζαντινολόγος Α. Α. Βασίλιεφ, γράφει: «*Την εποχή τού Ιουστινιανού ήκμασαν τρεις Νομικές Σχολές: μία στην Κωνσταντινούπολη, μία στη Ρώμη και μία στη Βηρυτό, που καταστράφηκε από έναν φοβερό σεισμό τον οποίο ακολούθησε φωτιά*» (Α' τ., σ. 194). Δεν υπήρχε νομική σχολή στην Αθήνα, κατά την εποχή εκείνη.

Γράφει ο Μαλάλας: «*Εν αυτώ δε τω χρόνω ανακωδίκηυσις εγένετο των παλαιών νόμων· και ποιήσας ιδίους νόμους κατέπεμψεν εν πάσαις ταις πόλεσι **προς τοιους δικαζομένους** μη περιπίπτειν θλίψεσι και ζημίαις, αλλά ταχείαν έχειν την απαλλαγήν· όπερ μονόβιβλον κατασκευάσας έπεμψεν εν Αθήναις και εν Βηρυτώ*».

Συνεπώς, στο χωρίο του Μαλάλα όπου γίνεται λόγος για ανακωδίκευση των παλαιών νόμων, καθίσταται φανερό ότι αυτοί οι νόμοι δεν αποστάθηκαν σε σχολές, αλλά στα δικαστήρια, «*προς τοιους δικαζομένους*».

Άλλη μια πλάνη που υποστηρίζεται, είναι ότι δήθεν η Ακαδημία, αφού ανέστειλε τη λειτουργία της για ένα χρόνο ο Δαμάσκιος, επαναλειτούργησε μέχρι και τον 6ο αιώνα όπου σταμάτησε οριστικά με την κατάβαση των σλαβικών φύλων.

Αν ίσχυε κάτι τέτοιο, τότε θα έπρεπε να έχουμε τα ονόματα των διαδόχων του Δαμάσκιου. Επίσης, είναι αμφίβολο ότι ο Δαμάσκιος και οι υπόλοιποι έξι φιλόσοφοι γύρισαν πίσω. Μάλιστα, υπάρχουν μερικές μαρτυρίες που λένε ότι ίδρυσαν φιλοσοφική σχολή στην Χαρράν. Στην Έμεσα βρέθηκε στήλη (χρονολογείται το 538) με επίγραμμα το οποίο αποδίδεται στον Δαμάσκιο.

Ο Ολυμπιόδωρος (φιλόσοφος στην Αλεξάνδρεια) αναφερόμενος στην Ακαδημία, κάνει λόγο για τα «διαδοχικά», τα οποία διατηρούνταν κατά την εποχή της συγγραφής του (λίγο μετά το 529). Κάποιοι συμπεραίνουν από αυτό ότι η Ακαδημία συνέχισε τη λειτουργία της.

Ας δούμε τι γράφει ο Ολυμπιόδωρος σχετικά, στο υπόμνημά του «εις Πλάτωνος Αλκιβιάδην»: *«Και έχεις εκ τούτου ότι πρώτος Πλάτων επετήδευσε αμισθίαν, είγε σύγχρονος γέγονεν Ζήνωνι εισπραττομένω μισθούς. Αλλά δια τι μόνη η φιλοσοφία ουκ εισπράττεται μισθούς, των άλλων τεχνών τούτο ποιουσών; Ή επειδή οι μεν άλλοι τεχνίται ουκ επαγγέλλονται αγαθούς ποιήσαι τους προσιόντας αλλά μόνον τεχνίτας, οίον οι ιατροί ιατρούς και ο τέκτων τέκτονας· ο δε φιλόσοφος αγαθούς επαγγέλλεται ποιείν και ταύτη ελπίζει μη αγνωμονη θήσεται υπ' αυτών. Ίσως δε ο Πλάτων ως ευπορών αμισθίαν επετήδευσε· **διό και μέχρι του παρόντος σώζονται τα διαδοχικά, και τοιαύτα πολλών δημεύσεων γινομένων**» (141, 3).*

Η λέξη «διαδοχικά» εκλαμβάνεται ως «διαδοχή», κατά το σκεπτικό των υπερασπιστών του Ιουστινιανού. Άρα, η Ακαδημία συνέχισε την λειτουργία της και μετά το 529. Το απόσπασμα όμως αναφέρεται σε «μισθό», σε χρήματα. Αν ήθελε να μιλήσει για διαδοχή, ότι δηλαδή η διαδοχή των σχολαρχών υπήρχε κατά την εποχή που γράφει (μετά το 529), θα χρησιμοποιούσε τον όρο «διαδοχή» και θα αναφερόταν στους σχολάρχες. Στο «Μέγα ετυμολογικό» του Δ. Δημητράκου, η λέξη «διαδοχικός» ως ουσιαστικό σημαίνει «ο ανήκων εις φιλοσοφικήν τινά σχολήν» (τ. Δ', σ. 1863).

Τα «διαδοχικά» στο κείμενο του Ολυμπιόδωρου συνδέονται νοηματικά με τους όρους «μισθός», «αμισθία», «ευπορία», «δημεύσεις». Αν ο Ολυμπιόδωρος αναφέρονταν σε διαδοχή φιλοσόφων, θα έπρεπε σήμερα να έχουμε τα ονόματα των φιλοσόφων που διαδέχτηκαν τον Δαμάσκιο. Εκτός αυτού, η λέξη είναι στον πληθυντικό αριθμό. Θέλοντας να είμαστε συνεπείς τόσο με το ίδιο το απόσπασμα του Ολυμπιόδωρου, όσο και με τα δεδομένα που αντλούμε από τις πηγές, ο όρος «διαδοχικά» αναφέρεται στην ίδια την περιούσια της Ακαδημίας, που παρ' όλες

τις πολλές μερικές δημεύσεις που υπέστη, ωστόσο κατά την εποχή του Ολυμπιόδωρου, ακόμα διατηρούνταν μέρος της περιουσίας της. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι εξακολουθούσε και η λειτουργία της.

Τέλος, προβάλλεται το επιχείρημα ότι οι χριστιανοί Θεόδωρος και ο Τυχικός ο Βυζάντιος σπούδασαν φιλοσοφία στην Αθήνα, άρα οι αυτοκρατορικοί νόμοι δεν εφαρμόζονταν.

Η μαρτυρία για τον Θεόδωρο (που μετέπειτα θα γίνει αρχιεπίσκοπος του Canterbury), προέρχεται από αναφορά του Πάπα Ζαχαρία τον 8ο αιώνα. Όμως, ο Βέδας ο Σεβαστός (σύγχρονος του Θεόδωρου), δεν αναφέρει τίποτα στην εκκλησιαστική του ιστορία. Η αναφορά του Πάπα Ζαχαρία δεν μνημονεύει την Ακαδημία, απλά το ότι ο Θεόδωρος γνώρισε φιλοσοφία στην Αθήνα. Ο Γισλένος (σύγχρονος του Θεόδωρου) σπούδασε στην Αθήνα σε ιδιωτικούς δασκάλους.

Η μαρτυρία για τον Τυχικό βρίσκεται στην αυτοβιογραφία του μαθητή του, Ανανία. Αναφέρει ότι ο Τυχικός βρήκε έναν διάσημο άνδρα στην Αθήνα (του οποίου δεν λέει το όνομα), που του δίδαξε φιλοσοφία. Πουθενά δεν γίνεται λόγος για φιλοσοφική σχολή.

Άλλωστε, όπως είδαμε και παραπάνω, ο Ιουστινιανός αποσκοπούσε στην εξάλειψη κάθε είδους πίστης (θρησκευτικής και φιλοσοφικής) που έρχονταν σε αντίθεση με την «ορθοδοξία». Για αυτό και εμπόδισε τους εθνικούς από το να διδάσκουν παν μάθημα. Πιθανότατα με τον όρο «φιλοσοφία», εννοούνται οι χριστιανικές αλχημείες, η ένδυση των χριστιανικών πεποιθήσεων με όρους και παραποιημένες έννοιες από τον φιλοσοφικό στοχασμό.

Διομήδης